

תגובה למאמרו של לביא ארטמן "דיסלקסיה או דיסדיאגנוזה"

זה יותר משלושים שנה אני מטפלת בילדים לקויי למידה, ובהם ילדים שיש להם בעיות קריאה, ועדיין המונח "דיסלקסיה" איננו ברור. מהי דיסלקסיה? מתי קושי בקריאה מצדיק שימוש במונח קליני? החיפוש אחר תשובות עודנו בעיצומו.¹ תקציבי המחקר מתחלקים בין חוקרים מתחומים שונים: נוירולוגיה, ביולוגיה, חינוך ועוד. חוקרים אלה מעניקים למונח דיסלקסיה משמעויות שונות (בארה"ב קיימות יותר מ-30 הגדרות לליקויי למידה, ומידת העזרה הרשמית שניתנת לילדים לקויי למידה שונה ממדינה למדינה).

כמאבחנת ומטפלת, ההתייחסות לסבלו של הילד ולעתידו חשובה לי מהגדרה מדויקת של המונח. המטרה העליונה של כל מאבחן ומטפל בתחום ליקויי הלמידה היא איתור מוקדם של ילדים לקויים. לכולנו ברור שילד שאיננו מצליח לקרוא עד סוף כיתה ב' לא יתקדם בלימודים כלל!

מהי "הצלחה בקריאה"? מספר הקריטריונים להצלחה בקריאה רב ומבלבל. יש ילדים בכיתה ב' שמצליחים לקרוא (פחות או יותר) סיפורים, אך מתקשים בהבנת טקסט אינפורמטיבי הכתוב באמצעות אותן מילים. ילדים אחרים מסוגלים לקרוא סיפור, אך אינם מסוגלים לקרוא את המילים שמופיעות בו מחוץ להקשר הסיפורי. יש ילדים שמסוגלים לקרוא רשימות של מילים מוכרות מספר הלימוד של כיתה א', אך אינם מסוגלים לפענח מילות טפל פשוטות, כגון: קיד, רוג, גרו וכד'.

* הגב' ברכה וינגרוד היא מורה במסלול לחינוך המיוחד במכללה לחינוך ע"ש דוד ילין ויו"ר "אורתון דיסלקציה".

¹Duance, D., & Gray, D. B. (1991). *The reading brain*. Parkton, MD: York Press.

ילדים אחרים, מבוגרים יותר, מצליחים לקרוא טקסטים בעברית, ורק כאשר הם מתחילים ללמוד אנגלית מתגלה העובדה שהם כלל לא הפנימו את עקרון האלפבית, דהיינו - שכל יחידה גרפית מייצגת פונמה בשפה. ילדים המתקשים בקריאה מציגים פרופילים שונים ומבלבלים. הקושי בקריאה יכול שיהיה מלווה גם בקשיים בחשבון והבעה, אך לא בהכרח. ילדים אלה מהווים "כתב חידה" למורה.

מהו ההסבר לקשיים בקריאה? אולי שיטת ההוראה שגויה? האם יש צורך להתייחס לסימני הניקוד כשמלמדים לקרוא? מצד אחד, נראה שאין בכך שום צורך, משום שהילד אינו נדרש לכתוב עם סימני הניקוד, ומשום שעליו לקרוא טקסטים שאינם מנוקדים. מצד שני, כאשר מציגים לילד את העיצור והתנועה כיחידה אחת, בלתי מנותחת, הוא עלול להסיק מסקנות שגויות. ייתכן שההסבר נעוץ בסגנון הקוגניטיבי של הלומד. יש ילדים (ומבוגרים) שזקוקים להוראה רב-חושית ולחיזוק יתר של אחד הערוצים. אפשרות נוספת היא, שההסבר לקשיים בקריאה הוא גנטי. ואמנם, אחד המאפיינים המובהקים ביותר של "דיסלקסיה" הוא קיומם של קרובי משפחה נוספים שמתקשים בקריאה או שאינם קוראים כלל. התשובה הנכונה היא, שגורמים רבים ושונים, שחלקם פועלים במשולב, עשויים להביא לקשיים בקריאה. מגוון התופעות וההסברים האטיולוגיים האפשריים מחייב אותנו להפסיק לעבוד בצורה "אינטואיטיבית", ולפנות לאבחנה מבדלת.

כיום עומדת לרשותנו סידרה רחבה של מבחנים, שמטרתם לבדוק מהם מוקדי הקושי של הילד, במקום להסתפק באבחנה הכללית והמעורפלת, שהילד איננו קורא. הסוללה הראשונה בודקת את כישורי הלמידה בכלל, ומכוונת אותנו למבדקים ספציפיים יותר, כגון: סריקה חזותית, טיפול ברצף (של מספרים בחשבון, אותיות ועוד), זיכרון וכד'. איתור מדויק של הבעיות יכוון אותנו לטיפול יעיל יותר. מדוע עלינו לבזבז זמן על פענוח צופן, אם הבעיה היא באופן הטיפול ברצף של הברות ובחלוקתן למילים? מדוע עלינו להשקיע זמן בהעשרה לשונית, אם כל מאמציו של הילד מכוונים לזכירת הפונמה שכל אות מייצגת? מדוע עלינו לעסוק בשיון של מילים, כאשר תרגול של טכניקות מטה-קוגניטיביות עשוי לעזור לילד במגוון של מקצועות, נוסף על שיפור הקריאה? האוסף הרחב של אבחונים (שנובעים מגישות תיאורטיות

שונות) עוזר לנו לבדוק את כישוריו של הילד בכל התחומים, לאתר את תחומי החולשה והחוזק שלו, ולבנות לו תוכנית טיפול אישית, שתעזור לו בצורה היעילה ביותר.

עד שיגיע היום שבו נוכל לתת הסברים פיזיולוגיים ופתרונות תרופתיים לליקויי למידה - עלינו להתמודד עם הסימפטומים ההתנהגותיים. לכל ילד יש מגוון רחב של גורמים לבעיותיו, והדמיון לילדים אחרים ולבעיותיהם - מועט. משום כך, האבחון והטיפול חייבים להיעשות באופן אינדיווידואלי ומקצועי. אין באפשרותי לערוב לכך שכל "מאבחן" העובד בשדה הוא מקצועי. ואף-על-פי-כן, מאבחנים שבאים מתחום ההוראה והפסיכולוגיה, ואשר רכשו ידע ספציפי בנוירוקוגניציה, בהעברת מבחנים, והכי חשוב - בדרכי טיפול, יכולים להועיל לילדים, בין אם נכנה את בעיותיהם בשם "דיסלקסיה", "דיסגרפיה" או "קשיי קריאה".